

7-8 ŞUBAT 2002 TARİHLERİ ARASINDA VAN'DA YAPILAN İNCELMELER HAKKINDA ALT KOMİSYON RAPORU

Alt Komisyon Raporu, 14 Mart 2002 Perşembe günü yapılan Komisyon toplantısında oy birliği ile kabul edilmiştir.

Kime : TBMM İnsan Hakları Komisyonu Başkanlığı'na

Kimden : Rifat SERDAROĞLU İzmir Milletvekili Alt Komite Başkanı, Orhan OCAK Bursa Milletvekili Alt Komite Üyesi, Mehmet BEKAROĞLU Rize Milletvekili Alt Komite Üyesi.

Konu : 7-8 Şubat 2002 tarihlerinde Van ilinde yapılan çalışmalar, bu konuda yapılan tespitler ve acil çözümler

GİRİŞ

Van ilinde inceleme yapmakla görevli heyetimiz 7 Şubat 2002 tarihinde saat 14:00'de Van'a intikal ederek göreve başlamıştır. Bu görev kapsamı içinde yetkililere önceden bildirilmeden Van E tipi cezaevi, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (SHÇEK) bağlı Van Kız Yetiştirme Yurdu, Van Emniyet müdürlüğü TEM Nezarethanesi'nde incelemeler yapılmış, ayrıca 7 Şubat 2002 akşamı Van'da faaliyet gösteren sivil toplum örgütleri ile özel bir toplantı gerçekleştirilmiştir.

A - VAN E TİPİ CEZAEVİ

Heyetimiz, 7 Şubat 2002 tarihinde havaalanından direkt olarak ve görevlilere bildirilmeden Van E tipi cezaevine gitmiştir.

Van E tipi cezaevinde halen sadece adli hükümlüler kalmakta olup, terör suçundan hüküm giyenlerin Muş ve Bitlis Cezaevlerinde tutuldukları öğrenilmiştir.

Van E tipi cezaevi 260 hükümlü kapasitesine sahip 20 yıllık bir binadır. Bina fiziki bakımdan harap halde olup, sağlık ve hijyenik koşullar bir yana normal barınma koşullarını dahi taşıyamamakta, ayrıca 260 kapasiteli cezaevinde şu anda 480

hükümlü kalmaktadır. Yetkililer bu sayının zaman zaman 700'lere ulaştığını da ifade etmişlerdir.

Cezaevindeki hükümlülerin yüzde 90'ı muhtelif kaçakçılık suçlarından hüküm giymiş mahkumlardır.

Cezaevi, kapasitesinin yüzde yüz üstünde bir hükümlü topluluğu barındırmakta hükümlüler yetersiz sayıdaki yataklarda nöbetleşe uyumaktadırlar.

Cezaevinin kadınlar koğuşu da aynı perişan ve ilkel koşullarla malul bulunmaktadır.

Hiçbir uluslararası cezaevi koşullarıyla mukayese edilme imkanı bulunmayan, hükümlülere bir adet yatak dahi sağlayamayan cezaevinde tespit edilen önemli eksiklikler şunlardır:

Cezaevinde yaklaşık üç aydır doktor yoktur. Haftada iki gün gelen hükümet doktoru ile yürütülen sağlık hizmetleri yetersizdir. Cezaevinde bir diş hekimi ve faal durumda diş tedavi ünitesi mevcuttur.

Cezaevi çöpleri, belediye tarafından haftada iki gün alınmakta olup, bu hizmetin yetersizliği nedeniyle cezaevi çöplüğü ciddi sağlık sorunlarına neden olabilecek konumdadır.

Cezaevi girişinde, (x-ray) cihazı mutlaka alınmalıdır.

Van Devlet Hastanesi'nde erkek hükümlüler için ayrılmış belli sayıda yatak mevcuttur. Kadın hükümlülere ayrılan yatak sayısı ise sadece bir adet olup, incelememizde kadınlar koğuşunda acil ameliyat için aylardır yatak bekleyen hükümlü kadınlar bulunduğu tespit edilmiştir.

Van'da bir F tipi cezaevi inşaatı devam etmekte olup, bir yıl içinde bitmesinin planlandığı öğrenilmiştir. Ancak bu F tipi cezaevine terör suçundan hüküm giyip de Muş ve Bitlis Cezaevlerinde bulunan hükümlülerin geçirilmesi düşünülmektedir. Boşalan Muş ve Bitlis Cezaevlerine de Van E tipinden nakiller gündeme gelebilecektir. Ancak, ne olursa olsun Van E tipi cezaevinin en kısa zamanda ciddi bir onarım görmesi şarttır.

SONUÇ: Van E tipi cezaevinde yaşam koşulları son derece kötüdür. Bu cezaevi için insan hakları normları kapsamında yorum yapmak mümkün değildir. Konunun Adalet Bakanlığı'nca acil olarak bildirilmesi gereklidir.

Ayrıca, Van Devlet Hastanesi'nde kadın hükümlüler için daha fazla yatak ayrılması, cezaevi çöplerinin her gün toplatılması ve cezaevindeki doktor açığının derhal kapatılması için Van Valiliği'ne yazı yazılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

B – SHÇEK VAN KIZ YETİŞTİRME YURDU

Van ilinde SHÇEK'a bağlı iki kız yetiştirme yurdu bulunmaktadır. Van Havaalanı yakınlarındaki yeni yurt dış görünümü ile modern ve bakımlı bir yatılı okul görünümü arz etmektedir. Bu nedenle heyetimiz inceleme için eski yurdu seçmiştir.

SHÇEK'e bağlı eski yurdun barınma koşulları yeterli bulunmuş, yurt yöneticileri ile öğretmenlerin, görevlerinin bilincinde ve öğrencilerle ilgili oldukları gözlenmiştir.

Öğrencilerle baş başa yapılan görüşmelerde, yönetici ve öğretmenlerle ilgili izlenimlerimizi doğrular nitelikte olmuştur. Ayrıca öğrencilerin başta beslenme olmak üzere diğer ihtiyaçlarının da layıkıyla karşılandığı öğrencilerin ifadelerinden anlaşılmıştır.

Ancak kız öğrenciler arasında, yurda gelmeden önce küçük yaşta cinsel tacize maruz kalıp, bu travmayı atlatamayanlar veya başka problemlerle sıkıntı yaşayanlar olduğu ve okulda kadrolu bir psikolog bulunmadığı için bu tür öğrencilere, öğretmenlerin yeterli yardımı veremediği bizzat öğretmenler tarafından dile getirilmiştir.

Ayrıca, yurdun iki kadrolu şoförü bulunduğu, fakat servis aracının çok eski olması nedeniyle servis hizmetinde sıkıntı yaşandığı görüşmüştür.

SONUÇ:SHÇEK Van Kız Yetiştirme Yurdu görevlilerine özellikle müdürüne bir teşekkür mektubu yazılarak, bir örneğinin de ilgili Bakanlığa gönderilmesinin uygun olduğu düşünülmüştür.

Ayrıca, ilgili Bakanlığı Van Kız Yetiştirme Yurdunun psikolog ve servis aracı ihtiyaçlarının bir yazıyla bildirilmesi yanında, bu tür yetiştirme yurtlarında psikolog kadrosu bulunmuyor ise, bu kadronun ihdası için Bakanlıkça başlatılacak girişimlere destek verilmesi gerekmektedir.

C - VAN EMNİYET MÜDÜRLÜĞÜ TEM NEZARETHANESİ

Heyetimizin 7 Şubat 2002 tarihinde uğradığı son yer olan Emniyet Müdürlüğü TEM Nezarethanesi'nin tesadüf eseri boş olduğu tespit edilmiştir.

Yetkililerce heyetimize gezdirilen boş nezarethaneler ve ifade odaları temiz belli standartlara uygun bulunmuştur.

D - 7 ŞUBAT 2002 GÜNÜ SAAT 20.00'DE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ İLE YAPILAN GÖRÜŞME

Katılımcılar:

- Van Baro Başkanı ve Yönetim Kurulu Üyeleri,
- Van İnsan Hakları Derneği Başkanı ve Üyeleri,
- THYYD Başkan ve Yöneticileri,
- Göç-Der Başkan ve Yöneticileri,
- Mazlum-Der Başkan ve Yöneticileri,
- KESK Başkanı ve Yöneticileri

Toplantıya katılanlar; ana dilde eğitim konusundaki taleplerini, insan hakları ihlalleri ile ilgili iddialarını genel olarak dile getirmişler, gördükleri eksiklikleri iletmişler ve bu konulardaki yazılı görüşlerini (raporumuzun ekinde yer alan) bildirmişlerdir.

SONUÇ: Bu toplantıda edinilen çeşitli izlenimler yanında, haklı görülen bazı öneriler de olmuştur.

İnsan Haklarını İnceleme Kurullarında ve Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurullarında sivil toplum örgütlerinden bazılarının da yer alması konusu heyetimizce de uygun görülmüştür. Bu kurallarda baro başkanları ile ve İHD başkanlarına da yer verilmesi uygun olacaktır.

E - 8 ŞUBAT 2002 GÜNÜ VAN VALİSİ MAKAMINDA ZİYARET EDİLMİŞTİR.

Bu ziyaret vesilesi ile Van Valisi heyetimize kısa bir brifing vermiş, ayrıca yaptığımız inceleme ve çalışmalardan, valiliği ilgilendiren ve görev alanına giren konularda Validen bilgi alınmıştır.

GENEL DEĞERLENDİRME

Van çok büyük bir sınır ili olup, 287 kilometrelik İran sınırı nedeniyle farklı bir özelliğe sahiptir.

Bölge insanının bir kısmı geleneksel olarak en az üç nesildir kaçakçılık yapmaktadır. Kaçakçılık bir geçim kaynağı olarak algılanmaktadır. Uyuşturucu, mazot, hayvan ve hatta insan kaçakçılığı yaygındır.

Son 20 yıldır bölgede yaşanan terör, il halkını daha da yoksullaştırmıştır. Her türlü istihdam olanağını yok etmiştir. Bölgede terör olayları son bir iki yıldır azalmış görünse dahi emniyet güçlerinin ifadesine göre, PKK ve HİZBULLAH gibi örgütlerin varlığı sürmektedir.

Bu arada 1979'da İran İhtilali ile başlayan uluslararası göç, İran-Irak Savaşı daha sonra Afganistan'da yaşananlar ile aralıksız devam etmiştir. Van'da Birleşmiş Milletler'e ait bir mülteci komiserliği olup, bu büro gelen mültecileri kayıt edip ellerine 30-40 milyon TL vererek sokağa salmaktadır. Bu mültecilerin Türkiye üzerinden başka bir ülkeye geçişi aylar, hatta yıllar sürmekte, bu insanlar 20-30 kişi bir evde son derece sağlıksız koşullarda hayatlarını idame ettirmeye çalışmakta ve doğal olarak şehirde hırsızlık, kaçakçılık ve fuhuş gibi suçların artmasına neden olmaktadır.

Van ili her ne kadar O Hal Bölgesi statüsünde çıkmış görünse de şehirde O Hal devam etmekte, her ilçede O Hal büroları faaliyetlerini sürdürmektedir.

Öte yandan PKK'nın 7. Kongresinde alınan kararlar gereği, ana dilde eğitim dilekçeleriyle başlatılan sivil itaatsizlik eylemleri ilkokul çocuklarına bütün bir gün düdük çaldırma gibi eylemlere beslenmekte, kitlelere benimsetilmektedir. Bu itaatsizlik eylemleri farklı boyutlarda artarak devam edecek görünmektedir.

Bölgede terör bitmiştir, silahlı çatışma sona ermiştir. Ancak şimdi başlatılan sivil itaatsizlik eylemlerine karşı devlet olarak hazırlıklı olmadığımız gözlemlenmiştir.

Devletimizin bu konuda çok acil ve kapsamlı politikalar ve bu politikalara uygun yeni ve gerçekçi projeler hazırlaması gerekmektedir.

Bu gerçeğin yanında, ilin acilen biraz rahatlaması için:

Ekteki Valilik raporunda da değinildiği üzere, çok iyi denetleme koşulu ile sınır ticaretinin yeniden başlaması, belli bir ekonomik canlılık sağlayacaktır.

İran'a 24 saatlik geçişlerde 50 dolarlık yurtdışı seyahat vergisi alınmamaktadır. Ancak Van'dan İran'daki en yakın yerleşim merkezine seyahatin 8 saat sürdüğü göz önüne alınarak bu sürenin, tüm sınır illerinde bir hafta ile sınırlanması daha gerçekçi olacaktır.

Bölgedeki en önemli istihdam alanlarından biri olan Van-Et'in desteklenmesi için evvelce çıkarılmış bulunan ve resmi kuruluşların et ürünleri ihtiyaçlarının Et Balık Kurumu'nca sağlanması gerektiği yolundaki Başbakanlık Genelgesi'nin yürürlükten kaldırılarak, Van-Et'in serbest rekabet ortamında gelişmesine imkan tanınması şarttır.

Büyük bir başarı ile devam eden köye dönüş projesi kapsamında 10.000 kişi köylerine dönmüştür. Bu proje desteklenirken, büyük şehir hayatına adapte olan gençlere de cazip gelecek bazı yenilikler eklenmelidir. Bu rakam valiliğin verdiği rakamdır.

Van ili gibi hassas konumdaki illerimize devlet kurumları, özellikle hükümet yakın ilgi göstermeli, bu illerin ödenekleri zamanında ve kesilmeden gönderilmelidir. Başbakanlık Acil Destek Fonu, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu gibi kaynaklardan bu iller öncelikle yararlanmalı, bu illerin valiliklerine özel maddi destek sağlanarak, üretimi ve istihdamı artırmak amacıyla arıcılık, halıcılık, dokumacılık gibi mesleki eğitim projelerine girişebilmeleri sağlanmalıdır.

Bölgede alevlenmekte olan sivil itaatsizlik eylemlerine karşı geliştirilecek politikaların oluşumunda, devletin ilgili kurumları, üniversiteler, toplum bilimciler ve toplum psikologları görev almalı ve evrensel hukuk normlarına ve Anayasamıza uygun politikalar oluşturularak bu politikalar kapsamında acilen projeler üretilmelidir.

Bu bölgede devletle vatandaşı bütünleştirecek, bölücü örgütün başlattığı sivil itaatsizlik gibi provokasyonları boşa çıkaracak tedbirlerin vakit geçirmeden alınması gerekmektedir.

Ayrıca, bu bölgedeki tüm iller gerek devletin yetkili organlarınca, gerekse parlamento üyelerimizden oluşacak heyetlerce sık sık ziyaret edilmeli, bölge halkının devletle bütünleşmesini sağlayıcı diyalog için her kesim üzerine düşeni yerine getirmelidir.

İmza
Rıfat SERDAROĞLU
İzmir Milletvekili
Alt Komite Başkanı

imza
Orhan OCAK
Bursa Milletvekili
Alt komite Üyesi

imza
Mehmet BEKAROĞLU
Rize Milletvekili
Alt komite Üyesi